

Põhjjala puukirikud

Märt Riistop

Foto 1. Petäjävesi kiriku põhihoone ja kellatorn on ehitatud eraldi ning ühendatud vahekäiguga.

MÄRT RIISTOP

Puust kirikud ilmusid Põhjalasse koos kristlusega. UNESCO Maailmapärandi Keskus märgib: “11. ja 14. sajandi vahel kerkis Skandinaavias umbes 1200 püstpalkkirikut. Viikingid säilitasid kristluse kõrval ka vanu uskumusi ja ehitasid oma kirikud sarnaselt laevadega.”

Tänaeni on säilinud 30 iidset püstpalkkirikut, neist 25 esialgses asukohas. Vanim neist, Urnesi püstpalkkirik Norras, mis kuulub ka UNESCO maailmapärandi hulka, valmis algsel kujul aastal 1050. Püstpalkehitis on ka Hedaredi kirik Rootsis. Mõningate mööndustega võib selle tüüpi alla liigitada veel Greensteddi kiriku Essexis Inglismaal. Kunagi Norras Valdresi orus seisnud kirik aga näiteks müüdi Preisi kuningale Friedrich Wilhelm IV-le, kes laskis selle koost võtta ja Karkonosze mägedes, praegu Poolale kuuluvas osas uuesti kokku panna.

Norras on turismiäri edendamiseks püstitatud püstpalkkirikute koopiaid, Tšehhis aga huvitava kurioosumina ka üks sihipäraseks kasutuseks määratud püstpalkkirik (1870). Viimases, mille

Märt Riistop

Foto 2. Püstpalkkiriku konstruktsioonis toetuvad nurgapostid alumistest vööpalkidest moodustuvale raamile, mis on vundamendi abil pinnasest kõrgemale tõstetud. Nii alumistes kui ülemistes vööpalkides on sooned seinaplankude otste fikseerimiseks.

inspiratsiooniallikateks olid Juri Langeri andmetel I. C. Dahli maalid Norra kirikutest, peetakse jumalateenistusi tänini.

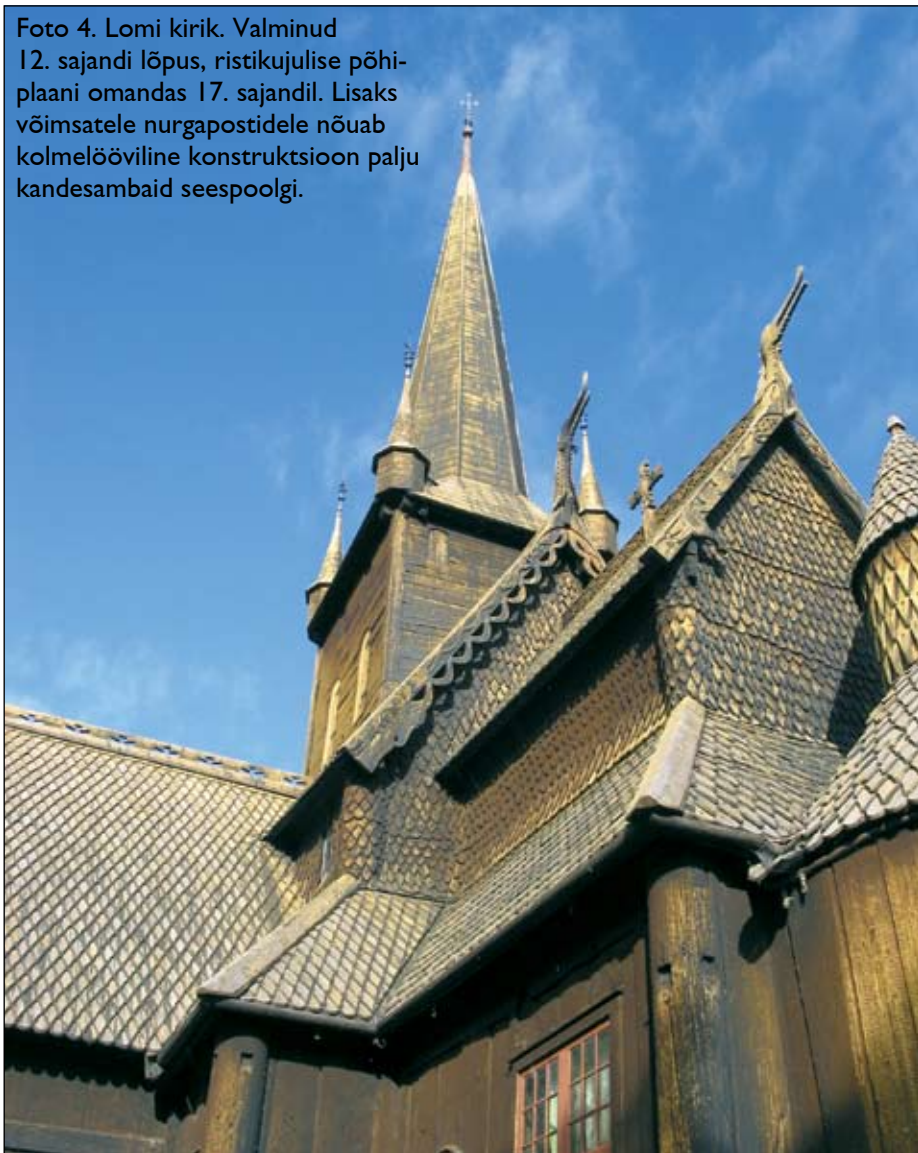
Püstpalkkirikutele on iseloomulik, et nende konstruktsioonis on kasutatud

püstiseid nurgaposte. Et muinasajal kaevati nurgapostid lihtsalt maa sisse ja need läksid paratamatult mädanema, pole ühtegi taolist ehitist säilinud. Ka Urnesi kirik ehitati 12. ja 13. sajandil uuesti, kuid osa detaile pärineb siiski veel aastast

Foto 3. Petäjävesi kiriku sisemus.

Foto 4. Lomi kirik. Valminud 12. sajandi lõpus, ristikujulise põhiplaani omandas 17. sajandil. Lisaks võimsatele nurgapostidele nõuab kolmelööviline konstruktsioon palju kandesambaid seespoolgi.

1050, näiteks nikerdustega esiüks põhjaportaali seinas.

Norra püstpalkkirikutel on valdavalt sindelkatused. Nii seinad kui katus on tõrvatud puutõrvaga, mis päikese käes vahel sulama ja voolamagi kipub ning mis sõltuvalt asendist ilmakaarte suhtes ja kaitstusest vihma eest on värvunud mustast kuni kollakaks. Vaid mõnel üksikul kirikul võib osaliselt näha ka värvkatet.

Näiteks on Ringebu kirikul punane torn, mis teataval määral vihjab ilmselt taastamistöedele.

Soome vanad puukirikud

Soome vanad puukirikud on Norra omadest märksa nooremad ning rist-, mitte püstpalkkonstruktsiooniga. Sestap võib neid hea tahtmise korral seostada

Foto 5. Väljastpoolt on Laajasalo kirik kaetud suuremas osas vaskplekiga, konstruktsioonis ja interjööris aga domineerib puit – “altarimaalgi” on haavapuu tükikestest valmistatud mosaiik.

Foto 6. Viikki kiriku kandekonstruktsioon lähtub Laajasalo kiriku kontseptsioonist, ent tulemus on visuaalselt mõjusam ja lahendus ratsionaalsem.

viikingikultuuri asemel talupojakultuuriga. Midagi talupoeglikku võib Petäjävesi kiriku sisemuses tööpoolest tajuda: rohmakavõitu palkseinad on katmata, nii maalides kui puitnikerdistes on tunda kohaliku meistri kätt (vt foto 3).

UNESCO maailmapärandi nimekirja kantud Petäjävesi kirik valmis 1765. aastal, ehitusmeistriks oli Jaakko Klementinpoika Leppänen. Eraldiseiseva kellatorni

Foto 7. Laukaa kirik. Valminud aastal 1835, põhiplaan on ristikujuline, kuppel kaheksanurkne. Kellatorn paikneb eraldi.

Foto 9. Viikki kiriku välisseinad on kaetud paksude haavapuust sindlitega.

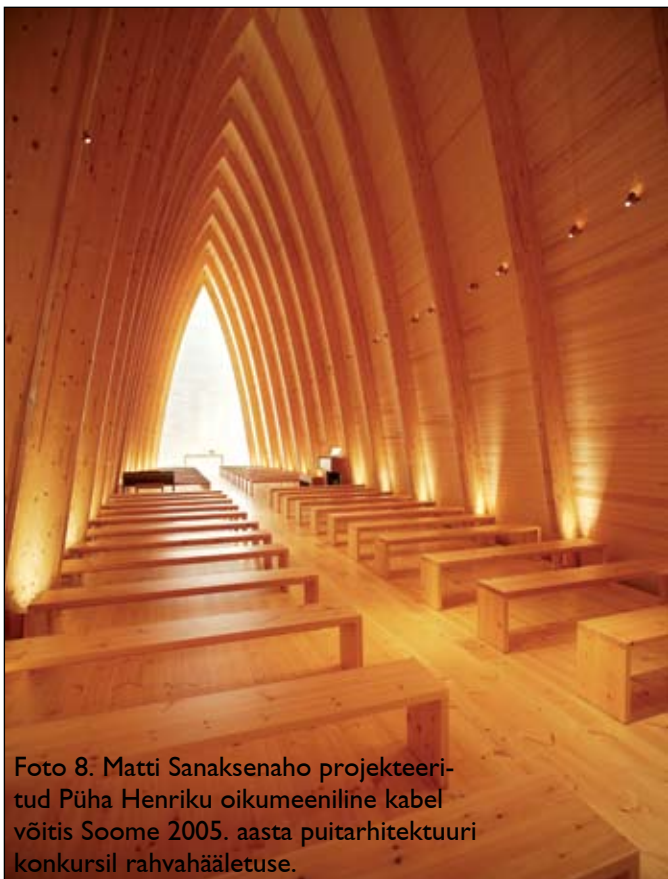

Foto 8. Matti Sanaksenaho projekteeritud Püha Henriku oikumeeniline kabel võitis Soome 2005. aasta puitarhitektuuri konkursil rahvahääletuse.

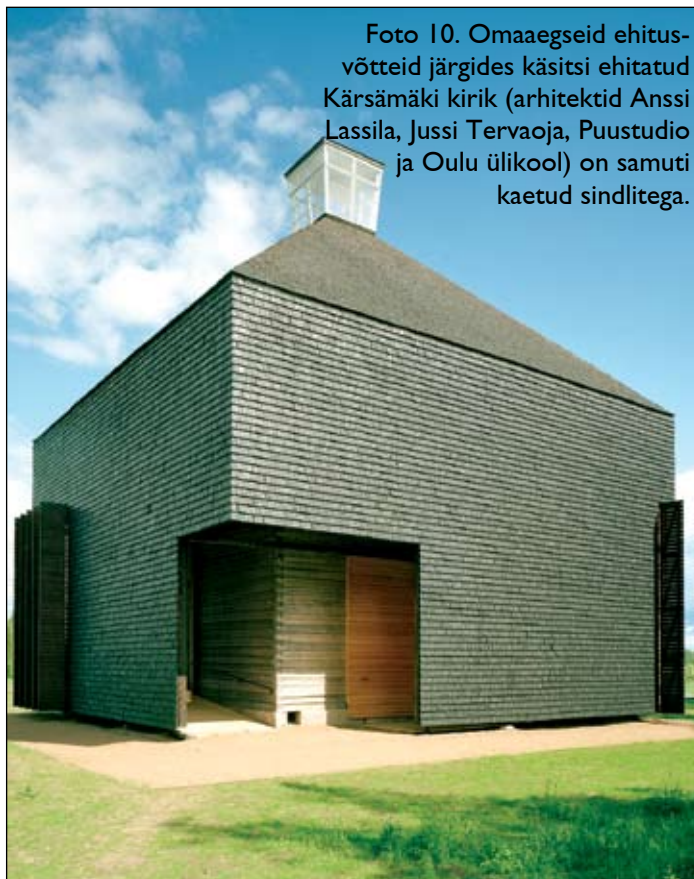

Foto 10. Omaegseid ehitusvõtteid järgides käsitsi ehitatud Kärämäki kirik (arhitektid Anssi Lassila, Jussi Tervaoja, Puustudio ja Oulu ülikool) on samuti kaetud sindlitega.

(valminud 1821) meistriks on samuti Leppänen, seekord Eerik Jaakonpoika.

19. sajandil ehitatud puukirikutes talupojatradsioonidega pead enam vaevama ei pea: valdavalt on nad uusklassitsistlikud, nagu näiteks arhitektide Carl Ludwig Engeli ja Anton Wilhelm Arppe projekteeritud Laukaa kirik (foto 7).

Soome uued puukirikud

Kuna puit on Soomes ka ühiskondlike hoonete materjalina üha populaarsem, ei saa kirikudki samast tendentsist puu-

tumata jääda. Ainuüksi Helsingi regioonis on viimastel aastatel kerkinud kaks tähelepanuväärset puitkirikut. Laajasalo kirik (arhitektid Merja Nieminen ja Kari Nieminen, foto 5) jagas koos Friisilä elurajooniga Soome 2004. aasta puitarhitektuuri auhinda. Viikki kirik (foto 6) on alles äsja valminud, kuid selle arhitekti Samuli Miittise ettekanne oma tööst äratas Lahtis puupäeval elavat huvi.

Viikki kiriku välisseinad on kaetud paksude haavapuust sindlitega (foto 9), mille välispinnad saadi puidu lõhestamisel. Selline meetod jätab puidu rakuseinad

terveks, suurendades puidu vastupidavust ilmastikule veelgi. Haab on välitingimustes üldse üllatavalt vastupidav, mistõttu jäetigi sindelpind ilma igasuguse katteta. Haaval on veel üks huvitav omadus – ilus hõbehall paatina tekib tema pinnale juba ühe aastaga. Lehis, mida samuti sageli pinnakatteta kasutatakse, värvub märksa tumedamaks, lausa mustaks, ja see protsess võtab aastaid. Üks probleem haavaga muidugi on: ta kipub kuivades kergesti kõverduma ja isegi lõhestuma. Sel põhjusel ongi sindlid Viikki kiriku seinas üsna paksud ja suhteliselt kitsad.